

k svému učiteli. S Tylem má také společný sklon k sentimentalitě a moralizování. Nejvýrazněji se to projevilo v obou vážných hrách Šamberkových o národních buditelích, *Josef Kajetán Tyl* (1882) a *Karel Havlíček Borovský* (1884).

S typem vídeňské lidové frašky spojuje Šamberka hlavně jeho snaha o přímý, herecky cítěný kontakt s publikem pomocí motivů a narážek aktuálních dobově, popřípadě místně. Již dialog je proto stavěn tak, aby herci umožňoval takový kontakt ještě rozvíjet a neustále oživovat vtipnými improvizacemi (dobovými narážkami). Podobnou funkci mívaly v jeho hrách i písně, takzvané kuplety, jež bývaly aktuálně obměňovány. Na živé problémy společenské, kulturní nebo politické poukazuje velká část Šamberkovy tvorby již svými názvy, např. *Boucharon* (1866), *Sedmašedesátníci* (prem. 1870), *Svatojanská pout* (prem. 1868), *Divadelní vlak* (1884), *Éra Kubánkova* (1886). Trvalejší úspěch měly jeho pražské lokální frašky, zejména *Palackého třída 27* (1884) a *Podskalák* (1882), v nichž Šamberk zachytil nejlépe atmosféru řemeslnické a lidové Prahy.

Z francouzské společenské komedie se Šamberk naučil promyšlené kombinaci komických situací a dovednému rozvíjení zápletky pomocí překvapivých zvrátů děje, jako je to např. ve hře *Blázinec v prvním poschodí* (prem. 1867). Nejzdařilejším jeho dílem tohoto typu a patrně i nejlepší jeho veselohrou vůbec je *Jedenácté přikázání* (prem. 1881) s vtipně rozehrávanou zápletkou: V domě Voborského se po pěti letech opět scházejí přátelé, kteří se navzájem zavázali slibem, že se nikdy neožení; hostitel se usilovně pokouší před nimi zatajit, že sám již slib porušil a je ženat, avšak po mnoha komických zvratech stejně vyjde nakonec pravda najevo.

Matěj Anastazia Šimáček

/ 1860 - 1913 /

Autor žánrových obrázků, románů a dramát ze života cukrovarek dělníků, z prostředí měšťanského a uměleckého.

Narodil se 5. 2. 1860 v Praze. Po Jakubu Arbesovi je to další spisovatel, který v literární práci těžil ze svého technického vzdělání a zaměstnání (vystudoval českou reálku a na technice chemii, v letech 1881–84 působil jako adjunkt ve venkovských cukrovarech). Roku 1884 ho strýc, nakladatel F. Šimáček, pověřil řízením *Světového zoru*. Jeho zásluhou se rodinný obrázkový časopis stal tribunou, v níž se kolem r. 1890 setkávaly dvě vývojové vlny nové slovesné tvorby, realistická a naturalistická próza i básně mladého A. Sovy a J. S. Machara. Ještě po letech vzpomínal Machar s úctou na Šimáčkovu odvahu „probíjet se k cílům, jež si u nás nikdo nepostavil, a jít

k nim cestami nešlapanými“. Uprostřed 90. let se Šimáček dostal s mladými spisovateli (např. se Šaldou a Sovou) do konfliktu. Generačního sporu se účastnil na straně „starých“, po zániku Světozoru r. 1899 vedl jejich časopis *Zvon*; od r. 1900 byl divadelním referentem Národní politiky. Zemřel v Praze 12. 2. 1913.

Jeho literární počátky jsou ve znamení verše, který připomíná J. Vrchlického a Sv. Čecha a hledá svou originalitu v žánrových sociálních kresbách a v úvahách o chudém lidu, který se má těsněji přimknout k vlasti (*Z kroniky chudých*, 1885). Literární jméno si Šimáček získal „cukrovanskými obrázky“ (v knihách *Z opuštěných míst*, 1887; *U řezaček*, 1888; *Duše továrny*, 1894). V nich si předsevzal objevit dosud neuznávanou a nepoznanou poetičnost továrního prostředí, dělníka a jeho duše. Prostoru zpodobuje převážně v epizodických postavách, které zdeformovala a pustoší dřina, bída, společenská bezprávnost, kořalka, nevyléčitelné choroby. Za hlavní postavy svých příběhů pak volí dělníky, kteří zosobňují přednosti a lidské hodnoty svého stavu. V nich často vzniká konflikt mezi prací v továrně a posláním v rodině. V povídce *Duše továrny* je toto napětí nadsazeno, továrna se projevuje jako živá bytost, která neodolatelnou mocí poutá člověka, jenž se jí zaslíbil. Veselá, bystrá, nespoutaně vášnivá Barka Fisterová přilnula k cukrovanskému světu v dětských letech, kdy tam našla útočiště proti bezútěšnému domovu. Její oddanost továrně se později postaví jako osudová síla mezi ní a mezi zájem její mladé rodiny, muže a dítěte. Na tajné noční návštěvě milých míst v cukrovaru přistihne poblouzenou Barku její muž; kolize mezi rodinou a továrnou skončí Barčiným sebevražedným skokem do rozjetého stroje. Napětí mezi postavením ženy v rodině a mezi její touhou vykonávat dělnickou práci sleduje také povídka *Manželé Strouhalovi* a z ní vycházející hra *Svět malých lidí* (1890). Dobře situovaný nadtopič se ožení se svou první láskou, ovdovělou matkou čtyř malých dětí. Dvakrát se jejich svazek málem rozbije o předsevzetí Strouhalky, že bude jako tovární dělnice živit své děti sama, a o Strouhalův odpor. Strouhal najde ideální východisko v tom, že pronajme malé hospodářství a péči o ně svěří své ženě. Ta však už mezitím upustila od tovární práce, když si uvědomila nevybíravost spoludělníků, kteří jí dělali milostné návrhy, a kdy stanula nad mrtvolou Hladíkové, která pro samou dřinu ztratila smysl pro domov i pro děti. Hru uvedlo Národní divadlo a strhl se o ni boj v hledišti i v kritice. „Celkový úspěch hry byl velký, složen jsa ovšem z dojmů nejrůznějších,“ napsal po premiéře recenzent Národních listů. „Jednotlivci v obecnstvu, dámy slabších nervů zvedaly se mezi hrou ze svých sedadel a opouštěly mezi představením hlediště.“ Sociálně demokratický tisk naopak vítal Šimáčkovu hru jako podporu svého politického snažení. Do vývoje naturalistického dramatu se *Svět malých lidí* zapsal uvolněnou stavbou, pokusem vytvořit poutavou hru sestavením drobných žánrových výjevů, jejich vzájemnou konfrontací a stupňováním.

Později se Šimáček beletrista a dramatik zaměřil převážně na látky z měš-

tanského prostředí (romány *Otec*, 1888; *Světla minulosti*, 1897–98), velmi často se zabýval osudy malířů a sochařů a jejich svárem mezi životem a tvorbou (romány *Štěstí*, 1889; *Dvoji láska*, 1891; *Chci žít*, 1905; drama *Jiný vzduch*, 1894). Uznalé, až přeceňující hodnocení uvedených prací mnohonásobně překonal úspěch díla *Ze zápisů phil. stud. Filipa Kořínka*.

Pod tímto názvem vyšlo v l. 1893–97 pět knížek próz, spojených hlavně osobou vyprávěče Filipa Kořínka. Je to chudý mladík, který po maturitě v Hradci Králové přichází studovat filozofii do Prahy. Uchází se o pomoc u příbuzných, je soukromým učitelem, a tak poznává rodinné poměry u středoškolského profesora, uzenáře, vysokého státního úředníka atd. V první knize *Zápisů* se Filip Kořínka projevuje jako bedlivý pozorovatel, který zaznamenává každý nezvyklý tón sledované osoby, každou obměnu jejího gesta a mimiky a pomocí těchto příznaků proniká do nezjevných, nejednou vlastně utajovaných životních souvislostí a strastí svých postav. Tak si postupně vybavuje povahy, které dovedou trpělivě nést nějaké příkoří a skrývat je před světem. Profesor matematiky Harapát až do své nenadálé smrti tají trýzeň nad zradou a vydíráním milované ženy i svou nemajetnost (*Lívanečky slečny Rózi*); stará vychovatelka setrvává z ohledu na děti v domácnosti uzenáře, kde se s ní nezachází šetrně a kde se všechny vztahy hodnotí podle toho, co mohou vynést (*U Žehurů*). S tím, jak autor v pozdějších knihách *Zápisů* uvádí svého vyprávěče Kořínka na půdu velkých dobových problémů, Kořínkova dřívější bezprostřednost ustupuje kazatelskému horlení a mentorování, jehož osten se obrací také proti generaci let devadesátých. V povídce *Chamradina* si Kořínka vede jako ideový odpůrce odnárodňování a protivník názoru, že slabý český národ je v beznadějném úpadku. Kořínkova důvěra v národ je ovšem plna sentimentální pózy a útěšných představ o relativním pokroku. – *Zápisů* vydával Šimáček pod pseudonymem Martin Havel. Touto anonymitou dováděl do důsledku představu naturalistické poetiky (např. Zolovy), že autor má být nepřítomen v tom, o čem jeho dílo vypovídá, že má být pouze jakýmsi nástrojem prostředkujícím záznam objektivní skutečnosti.

Rozdíl mezi tím, jak se v *Zápisích* projevuje Filip Kořínka jako pozorovatel, a jak vystupuje jakožto kritik i ideolog, charakterizuje nepřímo i osobnost M. A. Šimáčka. Také jeho síla tkvěla v bezprostředním, „objevujícím“ pozorování a citlivém pronikání od viditelného k sotva postižitelnému. Naproti tomu nejspornější v jeho díle jsou velké koncepce a úvahy, které měly ctizádost mluvit k naléhavě diskutovaným problémům dne i k otázkám nadčasovým. Šimáčkův význam spočívá v tom, že rozšířil látkový obzor české literatury, že zkoušel nové technické postupy a se značnou vynalézavostí uplatňoval ve svém díle snad všechny základní teze dobového naturalismu. Když se s mladším K. Matějem Čapkem Chodem oslovovali navzájem „Soumatěji“, bylo to nejen vtípné – vystihovalo to také sourodost a návaznost jejich literární práce.